

Mythes in het onderwijs

Onderwijs staat in het brandpunt van de maatschappelijke belangstelling. Van voorschoolse educatie tot studiehuis, van competentieren op de pabo tot de brede school, iedereen heeft er wel een standpunt over. Vaak worden die meningen uit de losse pols geponeerd. Ze berusten dan op mythes, dat wil zeggen op 'als juist aanvaarde maar ongefundeerde voorstellingen' (Van Dale).

Geen wonder dat er op 30 november 2007 tegen de zeshonderd mensen uit het onderwijsveld afkwamen op een congres waarin een aantal onderwijsmythes tegen het licht werden gehouden. Vijf mythes kregen op die dag van ter zake kundige wetenschappers een fundament, werden gerelativeerd of zelfs onderuitgehaald. Ook kwamen alternatieven ter sprake, die misschien op hun beurt een mythe zijn. Samen met enkele andere mythes, waarvoor op het congres de tijd ontbrak, worden deze mythes in dit boek gepresenteerd.

Het grootste cluster mythes concentreert zich op het niveau van het kind, de leerling dus. De eerste mythe, die van het 'vroeg leren', zet direct vraagtekens achter het gelijkstellen van het jonge kind aan de leerling. Peuters en kleuters van spel en niet van een programmatische aanpak, stelt Sieneke Goorhuis. Haar kritiek op de enorme inzet van de laatste jaren op voorschoolse educatie (VVE) – hoe vroeger begonnen wordt met het bestrijden van mogelijke achterstanden hoe beter, heet het – mondt uit in een pleidooi voor een begeleiding van jonge kinderen met erkenning van de grote ontwikkelingsvariëaties die mogelijk zijn.

De gereguleerde aanpak van peuters en kleuters keert zich verderop in het onderwijs in het tegendeel. Daar worden leerlingen juist in staat geacht om geheel zelfstandig hun eigen leerproces te sturen, culminerend in de steekwoorden 'studiehuis' en 'het nieuwe leren'. De veronderstelling hierachter is, dat leerlingen het beste leren als ze zelfstandig kennis ontdekken of opzoeken. Greetje van der Werf noemt dit 'de mythe van de sterke benen'. In haar bijdrage laat ze zien dat deze mythe empirische onderbouwing mist en voor veel kinderen juist negatief uitwerkt. Zij pleit voor kennisgebaseerd onderwijs en directe instructie. Dat ook kennis zelf een mythe kan zijn, vormt het vertrekpunt van het essay van Willem Hofstee. Zolang kennis externe doelen dient, zoals burgerschap, gelijkheid of juist kapitaliseren op talent, hoort die thuis in de sfeer van indoctrinatie of dogmatiek. De enige inzet van onderwijs moet volgens hem 'Verlichting van het individu' zijn. Hij houdt daarom

een pleidooi voor 'ontkennis' – hoewel hij de eerste is om te signaleren dat zo weer een nieuwe mythe kan ontstaan.

Paul van Geert neemt in 'de mythe van het (ab) normale kind' het categoriseren van verschillen tussen kinderen onder de loep. Achter het diagnosticeren van op zichzelf reële stoornissen als ADHD gaan impliciete veronderstellingen schuil, bijvoorbeeld het bestaan van een fundamentele tegenstelling tussen normaliteit en 'afwijking'. In de praktijk is het onderscheid tussen en niet-stoornis afhankelijk van een willekeurig getrokken grens, waardoor het ene kind wel, het andere niet het etiket 'afwijking' krijgt opgeplakt. Jelle Jolles benadrukt dat verschillen tussen kinderen juist onvermijdelijk zijn en samenhangen met hersenontwikkeling: de mythe dat bij het leren het brein er niet toe doet. De volgende waarin hersendelen rijpen, is steeds hetzelfde, maar het tempo waarin niet. Bovendien ontwikkelt de hersenstructuur zich continu door reactie op ervaringen die opgedaan worden, waarmee de mythe van het vroeg leren ook weer is ontkracht.

Het tweede cluster mythes gaat over de leraren. De klachten over het lage niveau van de pabo, gepaard aan heimwee naar het bredere curriculum op de onderwijzersopleiding van vroeger, leidt volgens Mineke van Essen tot 'de mythe van de knappe meester'. Zij prikte deze historische mythe weliswaar door, maar laat ook zien dat kennis de afgelopen halve eeuw geleidelijk uit de onderwijzersopleiding is verdwenen, waarbij de invoering van de mammoetwet voor het voortgezet onderwijs in 1968 de genadeklap gaf. Ook in de bijdrage van Greetje Timmerman speelt de mammoetwet een doorslaggevende rol. Daardoor werd een aanzet gegeven tot een nieuwe didactiek in het talenonderwijs, waarin de communicatieve aspecten van taalvaardigheid het wonnen van het aanleren van taalstructuren – het begin van het 'nieuwe leren'. Zij gebruikt deze omslag voor het onderuithalen van de mythe dat het nieuwe leren vooral een bedenkfel van vrouwen zou zijn en de populariteit ervan een gevolg van de recente vervrouwelijking van het docentencorps.

Een column van Pier Bergsma markeert de overgang naar het volgende cluster, dat van de school als organisatie. Jeannette Doornbal richt zich op een relatief nieuw fenomeen in onderwijsland, de brede school. Afgaande op de hoge ambities die eraan gekoppeld worden, ziet zij deze scholen als exponenten van de 'mythe van het maakbare kind'. Zij gaat in haar bijdrage in op de grenzen en de mogelijkheden van deze geschakelde organisaties van onderwijs, opvoeding, zorg en welzijn van kinderen.

De school als organisatie roept onmiddellijk ook het spookbeeld van de manager op. René Jorna laat zien hoe dat komt. Niet omdat managers overbodig zouden zijn, want overal waar meer mensen werken, moet ook worden gecoördineerd. Wel omdat de introductie van de manager gepaard is gegaan met het overnemen van organisatie modellen en vertogen uit het bedrijfsleven. Daardoor verschenen, mét de manager, allerlei mythes, bijvoorbeeld dat de leerling te vergelijken zou zijn met een consument, of dat onderwijs net als consumptiegoederen voortdurend veranderend en verbeterd zou moeten worden.

Hij pleit ervoor om de manager de school uit te jagen en organisatorische taken weer gewoon te laten uitvoeren door het schoolhoofd of een conrector.

Een mythe op macroniveau vormt de hekkensluis. Sjoerd Karsten waagt zich aan een kritische beschouwing van misschien wel het heiligste huisje in de onderwijswereld, de vrijheid van onderwijs. Die valt in de werkelijkheid van vandaag behoorlijk tegen, stelt hij. Het gaat in Nederland toch vooral om het recht om een school op te richten en daarin onderwijs te geven op basis van de eigen overtuiging. Die school is bovendien niet van de ouders, maar van schoolbesturen die tegenwoordig grote clusters van scholen onder hun hoede hebben en dus op grote afstand staan. Ook op de keuzevrijheid van ouders valt wel het een en ander af te dingen. Wie laaggeschoold en allochtoon is, stuurt zijn kinderen nu eenmaal niet zo gemakkelijk naar een goed bekendstaande school buiten de buurt, ook al zou hij dat graag willen.

Twee meer algemene beschouwingen besluiten deze bundel met onderwijsmythes. 'Historici van onderwijs zullen zich later vergapen aan het bijgeloof in de Lage Landen', aldus Maarten Doorman. Een verklaring voor de huidige crisis in het onderwijs ziet hij in het voortdurende tamboreren van onderwijsvernieuwers op het gedachtegoed van de pedagoog Rousseau, dat scharnierde rond zelfontplooiing en het afzien van dwang in de opvoeding. Pedagogen en

Mythes in het onderwijs

Onderwijs staat in het brandpunt van de maatschappelijke belangstelling. Van voorschoolse educatie tot studiehuis, van competentieren op de pabo tot de brede school, iedereen heeft er wel een mening over. Vaak worden die meningen uit de losse pols geponeerd, ze berusten op mythes. In dit boek worden dertien hedendaagse onderwijsmythes tegen het licht gehouden door gerenommeerde wetenschappers. De meeste mythes betreffende het kind, de leerling dus. Zo is er aandacht voor de mythe van het vroeg leren, de mythe van de sterke benen, de kennismythe, de mythe van het (ab)normale kind en de mythe dat het brein er niet toe doet. Op leerkrachtniveau worden de mythe van de knappe meester en de mythe van de vrouwelijke didactiek onder de

onderwijskundigen hadden volgens hem beter bij een filosofe als Hannah Arendt te rade kunnen gaan. Zij stelde dat het kind juist behoefte heeft aan de duidelijke autoriteit van ouders en leraren. Bas Levering vindt juist dat Rousseau te veel de zwartepiet krijgt toegeschoven. In zijn bijdrage relativeert hij bovendien de massieve kritiek op de huidige staat van het onderwijs. Hij waarschuwt tegen een terugkeer naar het onderwijs van voor

loop genomen. Op school- en organisatieniveau moeten de mythe van het maakbare kind, de mythe van de manager en de vrijheid van onderwijsmythe het ontgelden. Het boek sluit af met twee essays over de wijze waarop Rousseaus ontdekking van het kind doorwerkt in de hedendaagse onderwijsmythologie. *Mythes in het onderwijs* is verplichte kost voor een ieder die professioneel met onderwijs te maken heeft: van leraren in opleiding en schoolhulpverleners tot onderwijsmanagers en politici.

Mythes in het onderwijs
Sieneke Goorhuis-Brouwer,
Mineke van Essen, Bas Levering
en Greetje van der Werf
Uitgeverij: SWP
ISBN: 978 90 6665 938 4

de vernieuwingen en houdt een pleidooi voor variëteit en veelzijdigheid aan onderwijsvormen.

Al met al biedt deze bundel een fascinerende staalkaart van de onderwijskwesties die Nederland in de vroege 21ste eeuw bezighouden. Daarnaast hoopt de redactie dat de Inhoud van het boek bruikbaar is als discussiestof voor iedere betrokkene in het onderwijsdebat die niet op voorhand mythes wil omarmen.